

Stepping up

התנדבות ומעורבות נוער בזמן משבר ובשגרה

קידום מעורבות והתנדבות נוער בעקבות מלחמת "חרבות ברזל"

מסמך תובנות והמלצות

קהילת החדשנות Anashim.IL לפיתוח ההון האנושי בישראל

פברואר 2024

כתיבה: ד"ר ערן ברק מדינה, נירה הלל-עמיר, נוי וקיים

המסמך נכתב על בסיס:

רקע תיאורטי, פגישות עם שותפים מתחומי החינוך ועולמות ההתנדבות, סקר תלמידים שבו השתתפו מעל 580 בני ובנות נוער מרחבי הארץ וקבוצת עבודה שהתקיימה בחודש דצמבר 2023 ומנתה כ-40 אנשי מקצוע הפעילים באקוסיסטם של עולם החינוך ובכללותם תלמידים ונציגים מאגודת התלמידים הארצית.

תודה רבה לכל השותפים שלקחו חלק בקבוצת העבודה:

אביטל בן-שלמה - משנה למנכ"ל, משרד החינוך | אלי איזנברג - עמית מחקר בכיר, מוסד שמואל נאמן | אורית בש - מנהלת תחום חברה ורשויות, עמותת תפוח | אליה דגני - אחראית תחום חינוך מפונים, עמותת לב אחד | אסף שמול - מנהל תחום נוער בישראל, הסוכנות היהודית | אריק ספורטה - מנהל יחידת החדשנות, עיריית ירושלים | ביתיה מלאך - מדריכת פעילות בלתי פורמלית במחוז החרדי, משרד החינוך | גל מזל שאלתיאל - מנהלת מחלקת נוער, עיריית אשדוד | דביר בן לולו - תלמיד תיכון הימלפרב | גליה מגן - מנהלת אליפות הסטארט-אפ לנוער, START חדשנות טכנולוגית בחינוך | דורון אלוני - מנהל חטיבת טי"י, בית הספר הריאלי | דני פסלר - מנהל בית ספר יאסא ירושלים המרכז הישראלי למצוינות בחינוך, התיכון הישראלי למדעים ואומנויות לתלמידים מחוננים ומצטיינים | חנה ארז - ממונה חינוך חברתי קהילתי תחום מעורבות, משרד החינוך | חני אישון - רכזת מעורבות, תיכון אורט אבין | יהלי יאבו - מנהלת muni:STEM, הבית המקצועי לקהילות STEM, קרן רש"י | יונתן אלוני - תלמיד בית ספר ריאלי בית בירם, מש"צ שבט כרמל תנועת הצופים | יעל שרביט - יו"ר ועדת נוער וקהילה, מועצת התלמידים הארצית | יפעת ליבוביץ' - מנהלת זירת החינוך, עמותת תפוח | ירדן בן חורין - מנהל חטיבת מצוינות, מכון דוידסון | מלכה ארליך - עצמאית בתחום החינוך והטיפול | מעיין ארזי מלינרסקי - מנכ"לית עמותת שוות | מרב לוגר - סמנכ"לית תוכן, מועצת ארגוני הילדים והנוער | נועה צוק - מלווה אגפי חינוך בחברה הערבית, ברנקו וייס | נועם נגוי - חניך מצוות מוביל בארגון הנוער נטע@ | ניב הורוביץ - יזם חינוכי חברתי Weststart | ניצן (יחיאל) כהן - מנהל תוכנית Start Alpha, START - היחידה לחדשנות טכנולוגית משרד החינוך | ניר פאל - ראש תחום נעורים, גוינט אשלים | נעמי פגיר - מנהלת תוכנית מצוינות בפריפריה משרד החינוך, חלק מצוות ההקמה של מנהלת המפונים באילת | סיגל שיינמן - מדריכה ארצית מעורבות חברתית, משרד החינוך | עדי בר צבי - מנהלת תכניות חינוך, Google | עיניה קובלנץ ארנון - מנהלת אקוסיסטם אולפנות, רשת אמית | צביה שיף - ראש תחום תוכן, פורום קהלת | קרינה בטאט מובילת חדשנות טכנולוגית, START - היחידה לחדשנות טכנולוגית משרד החינוך | קרן דמבוריץ - מדריכה טיפולית לנוער בסיכון, תיכון דנמרק | קרן רז נצר - מנכ"לית עמותת ניצוצות - שיעור אחר ויועצת לרשויות בתחומי חינוך | רבקה גרוסמן - מנהלת תחום פדגוגיה בחינוך היוצר, משרד העבודה חותם | רויטל אסייג - סמנכ"לית תפעול, עמותת תפוח | רוני צימר דוקטורי - מקדמת חדשנות פדגוגית, Education Design International Israel | רונית בר - מנכ"לית המועצה להתנדבות, מרצה על התנדבות, המועצה הישראלית להתנדבות | רועי להב - מנהל מרכז ללמידה עכשווית פואנטה-מנח"י | שושי שפיגל - מפקחת ארצית חינוך חברתי, משרד החינוך | שרה בכור - מנהלת בית ספר לשעבר, מנחה יועצת ארגונית ויועצת חינוכית | מיכאלה ברקו - מנכ"ל ויו"ר tribu | מירב נחמיאס - מנחה ומלווה של מנהלי בתי ספר "מפרש" מרחב ליזמות בחינוך | ספיר מוספי - יו"ר מועצת התלמידים הארצית.

אין הכתוב במסמך מיוחס לקבוצת העבודה בלבד אלא על מכלול של נתונים, פגישות וראיונות שנערכו בתוך כל המהלך הכולל

תוכן עניינים

4-5		מבוא
4		קהילת Anashim.IL ○
4	כיצד ניתן למנף את ההתנדבות כקרקע לרכישת מיומנויות וכישורים לעולם העבודה?	○
4-5		מבנה המהלך ○
5		הבהרת מושגים ○
6-7		חשיבות ההתנדבות והמעורבות בקרב בני הנוער
6-7		חוסן, לכידות ושייכות ○
7	פיתוח כישורים ומיומנויות לעולם התעסוקה המשתנה	○
7		פיתוח Agency ○
7	תרומה בעלת ערך לחיזוק החברה האזרחית	○
8-10		פערים ואתגרים בחיזוק ערכי המעורבות וההתנדבות
8-9	רמת הפרט אתגרים הנובעים ממאפיינים ייחודיים לנוער	○
9-10	רמת הארגון אתגרים ברמת בית הספר	○
10	הרמה המערכתית אתגרים בתפיסה ובממשק של כל הגופים	○
11-15		עקרונות מנחים להתמודדות עם האתגרים
11-13		הפרט והארגון
11	תחושת משמעות, חיבור למטרה ולערך המעשה	○
11-12	עידוד מוטיבציה פנימית על ידי אחריות, בחירה ויוזמה של בני נוער	○
12	הדרכה, ליווי ותמיכה בתוך המעורבות	○
12-13	פיתוח מעטפת חינוכית ישימה	○
13	יצירת רצף חינוכי ע"י הטמעת המעורבות מגיל צעיר	○
13-15		הרמה המערכתית
13-14	צורך במיפוי שחקנים מרכזיים	○
14-15	ניהול הממשקים בין הגופים	○
16-18		המלצות למודלים אפשריים לפעולה
16	כיוון פעולה 1 – הטמעת "מעורבות כערך מרכזי, ביסוס מיומנויות ליבה ופיתוח Agency	○
17	כיוון פעולה 2 – התאמה תפיסתית ומבנית לדור ה-Z	○
18	כיוון פעולה 3 – ניהול ממשקים פנים ארגוני ובין-ארגוני	○
19		סיכום
20-25		נספח 1 - תוצאות סקר מעורבות בקרב בני נוער
26-29		נספח 2 - רשימת המודלים המלאה

מבוא

קהילת החדשנות Anashim.II

קהילת החדשנות Anashim.II עוסקת בפיתוח ההון האנושי ושמה דגש על חשיבות הרצף שבין עולמות הלמידה והתעסוקה כמפתח להעלאת הפריור, הצמיחה הכלכלית וקידום החדשנות בישראל. הקהילה היא חלק ממערך של 15 קהילות חדשנות של משרד הכלכלה, בשותפות מערך הדיגיטל הלאומי ורשות החדשנות ובהובלת עמותת תפוח. הקהילה עוסקת בין היתר, בנושא רכישת המיומנויות והכישורים המתאימים לשוק התעסוקה כבר בגיל צעיר, ובאפשרויות החשיפה של ילדים ונוער ל"ארגז כלים" רחב ככל האפשר שיצייד אותם בחייהם הבוגרים.

מינוף ההתנדבות כרקע לרכישת מיומנויות וכישורים לעולם העבודה

עם פריצתה של מלחמת "חרבות ברזל" באוקטובר 2023, נוצרה שגרת חירום חדשה שהובילה לגל התנדבויות ומעורבות של אזרחים רבים וביניהם ילדים ובני נוער. על רקע אירועים אלה, **קהילת Anashim.II ביקשה לבדוק את הערך החינוכי והלמידה העומדים בבסיס ההתנדבות והמעורבות, את האפשרויות לצמיחה וללמידה דווקא בעת הזו, את האופן בו זה מנוהל, מה ניתן ללמוד ממצב החירום הזה לימים של שגרה שעוד יבואו, וכיצד ניתן למנף את ההתנדבות כרקע לרכישת מיומנויות וכישורים לעולם העבודה?**

ניתן לשער כי בתקופת המלחמה (ולפחות בתחילתה) המוטיבציה והצורך של בני נוער להתנדב, בדומה לחלק גדול מהחברה האזרחית, היו גדולים יותר מבשגרה שאינה חירום. החיבור לערך ומטרה גדולה, הצורך להשתייך, הצורך להרגיש משמעותי ובעל ערך – כולם מהווים כוחות מוטיבציוניים גדולים המניעים לפעולה ומעורבות. האם ניתן ללמוד מכך על האופן בו ניתן לעורר מעורבות והתנדבות בקרב בני נוער גם בזמנים אחרים? האם ניתן ללמוד מההתנסות הזו על הדרכים בהן ניתן להפוך התנדבות ומעורבות לבעלת ערך אישי וחינוכי, אפילו במובנים של התפתחות אישית ומוכנות לעולם העבודה? כיצד נכון שחזויית המעורבות תהיה בנויה ומנוהלת בכדי להפיק ממנה ערך לטווח ארוך? ומי צריכים לקחת את האחריות על כך?

מבנה המהלך: המהלך כלל ראיונות, סקירה תיאורטית וקבוצת עבודה. לצורך גיבוש קבוצת העבודה, הוזמנו בעלי עניין ונציגים מארגונים המייצגים מגזרים ותחומי מומחיות שונים, לתהליך חשיבה במטרה ליצור שפה משותפת, מפה, תמונת מצב וזיהוי של כיווני פעולה ומודלים אפשריים שיוכלו לחזק את מעורבות בני הנוער ואת הרווחים והמשמעות החינוכית והאישית שניתן להפיק ממנה. בסך הכול השתתפו בתהליך מעל ל-40 משתתפים הנזכרים מעלה.

התהליך נפרס על פני כשלושה שבועות וכלל את השלבים הבאים:

במסגרת התהליך התקיים גם **סקר** בו השתתפו למעלה מ-580 בני ובנות נוער, ובו הם נשאלו על המוטיבציות והחוויות שלהם ביחס למעורבות. הסקר נולד לאחר שדביר בן-לולו, תלמיד י"ב בתיכון "הימלפרב", חבר בקבוצה ומשתתף בתוכנית יזמות טכנולוגית לנוער (Start Alpha), הציע להעביר סקר בקהילות נוער שהוא מנהל. חשוב לציין כי ייתכן והסקר אינו מייצג את כל בני הנוער, מבטא את קולם של אלו שהמעורבות החברתית שלהם היא מעל לממוצע ממילא ואינו מייצג באופן מושלם את כלל האוכלוסיות, אך הוא עדיין מעניין ומלמד על האופן בו בני נוער רואים התנדבות ומעורבות בתקופה בה התקיים התהליך. [תוצאות הסקר](#) מופיעות בספח 1 (עמ' 17).

מסמך זה מהווה את התוצר המסכם של התהליך. הוא נועד לבטא ולארגן את אוסף התובנות והרעיונות שעלו והתפתחו במהלך קבוצת החשיבה, בראיונות אישיים, ובפגישות שותפים, ומיועד בעיקר לבעלי תפקידים העוסקים בחינוך הפורמלי (צוותים חינוכיים, מנהלים, מטה משרד החינוך), רשויות מקומיות (מנהלי התנדבות, מנהלי אגפי חינוך, מקדמי חדשנות) מנהלי מסגרות בלתי פורמליות (תנועות וארגוני נוער), עסקים המשלבים מתנדבים, וארגוני התנדבות. המסמך מהווה:

- ✓ הצעה **לשפה ובסיס משותפים** להבנה של הארגונים והגורמים המעורבים והשותפים בתחום מעורבות בני הנוער.
- ✓ ביטוי לתפיסת **מציאות רצויה** המשקפת את העמדות והדעות שהועלו בדיון ובראיונות עם שותפים.
- ✓ **מיפוי** התמונה המערכתית של הנושא, על הסוגיות החשובות המרכיבות אותה.
- ✓ הצעה והמלצות **לכיווני פעולה** ושינוי עקרוניים שיסייעו בקידום המציאות הרצויה.

אנו מקווים שהמסמך יוכל לשמש כבסיס להמשך פעולה בקידום מעורבות והתנדבות בני נוער וערכה החינוכי, יתבטא בקריאה של הגופים שהשתתפו בכתיבתו, ויסייע לכוון את כלל השותפים והמעורבים בכך.

הבהרת מושגים

המושגים "מעורבות" ו-"התנדבות" עשויים לבטא משמעויות שונות. ברצוננו להבהיר לצורך מסמך זה וכייצוג של תהליך החשיבה את המשמעויות להן אנו מתכוונים, גם אם עשויות להיות להם פרשנויות אחרות:

מעורבות = כל עשייה לטובת האחר והכלל, באופן פורמלי או לא פורמלי. מרבית ההתייחסות במסמך תהיה לעשייה פורמלית, במסגרת ארגון מגזר שלישי, בית הספר, או עשייה מאורגת לטובת החברה האזרחית או במענה לצרכים קהילתיים ולאומיים.

התנדבות = עשייה לטובת האחר והכלל שאינה מניבה רווח כספי, או שלא נעשית מתוך חובה או עמידה בתנאים שהוגדרו ע"י מסגרת כלשהי. במובן זה "התנדבות" נכללת בתוך "מעורבות", ומתייחסת למצב בו העשייה מתקיימת ללא תמורה כלשהי. לפי הגדרה זו עובדים בארגון העוסקים, על חשבון זמן עבודתם המשולם ובאישור הארגון, בעשייה לטובת הכלל, או תלמידים העושים זאת על מנת לעמוד בחובת המעורבות לצורך זכאות לתעודת בגרות – אינם עוסקים ב"התנדבות", אלא ב"מעורבות". בהתאם להבהרת מושגים זו, מסמך זה יעסוק בראש ובראשונה בקידום מעורבות בני נוער, כפי שמוגדרת כאן, אך מתוך תפיסה ששואפת שגם התנדבות בני ובנות נוער תקודם.

חשיבות המעורבות וההתנדבות בקרב בני הנוער

במהלך תהליך החשיבה התחדדו המטרות ותמונת המציאות הרצויה, אליהן מרבית משתתפי הדיון התייחסו ואליה המסמך מכוון. נקודת המוצא היא, שאנו רוצים לראות לפחות את מרבית בני הנוער משתתפים בצורה כזו או אחרת בעשייה לטובת הכלל. בפועל מטרה זו מתקיימת במידה רבה ואחוז גדול מאוד מקרב בני הנוער עושים פעילויות של מעורבות, בין היתר בזכות התוכנית להתפתחות אישית ומעורבות חברתית של משרד החינוך¹, המגדירה שעות של מעורבות חברתית כתנאי לקבלת תעודת הבגרות. עם זאת, אנו רוצים לראות, בעקבות חוויית המעורבות, את ערך ההתנדבות הולך ומתחזק בקרב בני הנוער, כך שיהיו יותר בני נוער מתנדבים מעבר לתוכנית המעורבות החברתית. מתוך המוטיבציה הפנימית להתנדבות, הם יטמיעו את ערך ההתנדבות והעשייה, תוך כדי שהם רוכשים באמצעותה כישורים ומיומנויות אשר יתרמו להם בהמשך הדרך המקצועית וכן לחברה האזרחית. נתוני ההתנדבות הכלליים של מדינת ישראל בימי שגרה לפי מקורות שונים הם ככל הנראה מתחת לממוצע ביחס למדינות אחרות בעולם². לגבי בני נוער – אחוז גדול של בני הנוער נמצאים בהתנדבות או מעורבות³, אך מוערך כי רק מעטים מהם מתנדבים מעבר לתוכנית המעורבות החברתית. **מכאן ניתן להסיק כי ההתנדבות אינה נעשית מתוך מניע מוטיבציוני פנימי ולכן מטרת חיזוק ערך ההתנדבות והשליחות אינה מושגת באופן מיטיב ולטווח ארוך.**

מדוע מעורבות והתנדבות של בני נוער חשובה?

1. **חוסן, לכידות ושייכות** - השתתפות של בני נוער במעורבות חברתית ובהתנדבות התגלתה במחקרים רבים ביכולתה לתרום ל- well-being ולהתפתחות תחושת המשמעות והחוסן הרגשי שלהם⁴. כשהיא מתקיימת דרך בית הספר ומנוהלת היטב, היא יכולה גם לתרום רבות לשיפור האקלים הבית ספרי ולמוטיבציה בלימודים⁵. היא גם עשויה לחזק את הלכידות בקרב קבוצות (כגון כיתות) היוצאות למעורבות ביחד. קשה להעריך עד כמה מעורבות בני נוער כיום משיגה את התוצאות הללו, אך ניתן לשער כי השפעותיה לפחות על אקלים ומוטיבציה ללימודים אינן גבוהות.

¹ <https://meyda.education.gov.il/files/noar/tochmeoravut.pdf>

² https://kohelet.org.il/wp-content/uploads/2023/02/%D7%A0%D7%99%D7%99%D7%A8-%D7%9E%D7%A2%D7%95%D7%A8%D7%91%D7%95%D7%AA-%D7%97%D7%91%D7%A8%D7%AA%D7%99%D7%AA-%D7%90%D7%AA%D7%92%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9E%D7%99%D7%99%D7%9D-01_05_22-.pdf

³ <https://ivolunteer.org.il/%D7%9E%D7%99%D7%93%D7%A2-%D7%95%D7%9B%D7%9C%D7%99%D7%9D/%d7%94%d7%aa%d7%a0%d7%93%d7%91%d7%95%d7%aa-%d7%a9%d7%9c-%d7%91%d7%a0%d7%99-%d7%95%d7%91%d7%a0%d7%95%d7%aa-%d7%a0%d7%95%d7%a2%d7%a8-%d7%9c%d7%a8%d7%92%d7%9c-%d7%99%d7%95%d7%9d-%d7%94%d7%a0%d7%95/>

⁴ Luque-Suárez, M., Olmos-Gomez, M. D. C., Castán-García, M., & Portillo-Sánchez, R. (2021, March). Promoting emotional and social well-being and a sense of belonging in adolescents through participation in volunteering. In *Healthcare* (Vol. 9, No. 3, p. 359). MDPI.

⁵ Karakos, H. L., Voight, A., Geller, J. D., Nixon, C. T., & Nation, M. (2016). Student civic participation and school climate: Associations at multiple levels of the school ecology. *Journal of Community Psychology*, 44(2), 166-181.

2. **פיתוח כישורים ומיומנויות הרלוונטים לשוק התעסוקה המשתנה** – זו אולי המטרה המרכזית ביותר שנדונה בתהליך זה: אנו רוצים לראות את בני הנוער חווים דרך המעורבות התנסות שתעזור להם להתפתח, ללמוד ולגבש את הזהות שלהם (ערכית ומקצועית). כך שבמסגרת ההתנדבות הם יוכלו להיחשף כבר מגיל צעיר לעולמות תוכן שונים ולזהות איזה תחומי תעסוקה יהיו מעוניינים לעסוק בעתיד שלהם. אנו רוצים לראות אותם רוכשים כישורים ומיומנויות הנדרשים בעולם העבודה המשתנה כגון: תקשורת, תכנון וקבלת החלטות, פתרון בעיות, אפילו מיומנויות מקצועיות ספציפיות בהתאם לתחום העשייה שלהם. ישנם מחקרים המראים כי חוויות התנדבות בגיל צעיר תורמות להתפתחות מיומנויות חשובות ואתיקת עבודה התורמים לאחר מכן בהמשך החיים.⁶

3. **פיתוח Agency – Agency** היא התפיסה שאנחנו אחראים לחיינו ולסביבתנו באופן המניע אותנו לפעולה. זהו חיבור של מוטיבציה פנימית, מיקוד שליטה פנימי ותפיסת מסוגלות – ההבנה שאנו מי שבונים את חיינו ומשפיעים על סביבתנו (משפחה, קהילה, חברה), ושיש לנו את היכולת לעשות זאת.⁷ תחושת Agency חזקה, וכן מיומנויות אחרות, הן בעלות ערך גדול בהכנת בני הנוער לחייהם הבוגרים, מקדמת מוביליות חברתית, ומוכנות לשוק העבודה.

4. **תרומה בעלת ערך לחיזוק החברה האזרחית** - אנו רוצים לראות את מעורבות בני הנוער מורגשת ומהווה כוח של ממש בהתמודדות עם צרכים בחברה האזרחית. כלומר, מעורבות בני נוער לא צריכה לשרת רק מטרת חינוכית, אלא להיות בעלת ערך אמיתי בהתמודדות עם צרכים ובעיות בקהילה ובחברה בזמן שגרה. בקבוצת העבודה זיהינו כי חשוב לנוער של היום לזהות ולהבין מה הערך בעשייה שלהם ולהזדהות איתו. לכן, ככל שהם יבינו מה הצרכים הקיימים בחברה האזרחית ויוכלו לזהות את הערך שהם יכולים לתרום, כך המוטיבציה הפנימית שלהם להתנדבות תעלה. קשה מאוד להעריך באיזו מידה קיימת בעשיית ההתנדבות ערך משמעותי. אין ספק שיש מקרים רבים בהם תרומתם של בני נוער היא משמעותית וחשובה, אך לצד זאת-חברי קבוצת העבודה מעריכים שבמקרים רבים התפקידים שבני נוער ממלאים הם לא יותר מ- Nice to have, זמנם לא מנוצל היטב, והם לא מגיעים או מופנים לצרכים משמעותיים ו/או פועלים באופן מקצועי מספיק.

האם המטרות הללו מושגות? על אף שרוב גדול של בני הנוער משתתף בפעילויות במסגרת המעורבות החברתית, נוצרה בקבוצת העבודה ההערכה כי מרבית הערכים והרווחים הרצויים של מעורבות בני נוער מושגים באופן חלקי בלבד, וכי המרווח לשיפור גדול מאוד.

⁶ <https://ivolunteer.org.il/%D7%9E%D7%99%D7%93%D7%A2-%D7%95%D7%9B%D7%9C%D7%99%D7%9D/%d7%94d7%aa%a0d7%93d7%91d7%95d7%aa-%d7%a0d7%95d7%a2d7%a8-%d7%90d7%99d7%9a-%d7%9cd7%a2d7%a9d7%95d7%aa-%d7%a7d7%a8d7%99d7%99d7%a8d7%94-%d7%9e%94d7%94d7%aa%a0d7%93d7%91/>
⁷ <https://meyda.education.gov.il/files/hemed/pama52.pdf>

פערים ואתגרים בחיזוק ערכי המעורבות וההתנדבות

אין ספק בחשיבות ערכי המעורבות וההתנדבות, כערכים מרכזיים שיכולים להוות תרומה ממשית לחברה, כבעלי השפעה על חיזוק החוסן, תחושת המשמעות, התפתחות מיומנויות וחיזוק ה-Agency. עם זאת, עדיין קיים פער בין המצוי לרצוי, ואפשר למנף עוד יותר את העשייה והמיקוד בנושא זה. כדי לזהות את האתגרים המשמעותיים בפער הזה, אנו מציעים במסמך זה לחלק ל-3 רמות שיצביעו על הפער הקיים: **פרט, ארגון ומערכת.**

רמת הפרט | אתגרים הנובעים ממאפיינים ייחודיים לנוער

• חוסר בנגישות ובהתאמה לבני הנוער

בני הנוער נמצאים בתקופת חיים בה מתמודדים עם דברים רבים במקביל: לימודים ובגרורות, תחביבים, עולם חברתי, הצורך לעבוד ולהרוויח כסף. לצד זה קיימים אתגרים רגשיים של התפתחות הזהות האישית, החברתית ואפילו המקצועית שלהם. מעורבות והתנדבות, **צריכים להיתפס כאטרקטיביים מספיק, קרובים לביתם ומאפשרות השתלבות בתוך החיים שלהם.** לא בכדי הגורם מס' 1 שעלה בסקר בני הנוער שיגדיל את סיכוי שיתנדבו, הוא נוחות בזמן ובמקום (75%). בהקשר זה, התנדבות בני הנוער תהיה משמעותית יותר ותימשך לאורך זמן, אם היא תהיה קרובה לביתם ותתאים לאורח החיים שלהם. הם יוכלו לגלות מעורבות גבוהה יותר, אם יהיו להם אפיקים המאפשרים זאת בסביבה הקרובה אליהם.

• קושי ביצירת מוטיבציה פנימית, משמעות וערך למעשה ההתנדבות

מלחמת "חברות ברזל", היא מלחמת אין ברירה שרתמה רבים מאיתנו להתגייס למאמץ לאומי משותף, לשותפות גורל, לעשייה שאיננה בשגרה שלנו. גם בני הנוער, הוכיחו מעל לכל ספק, שיש בכוחם לשנות, לעשות ולתרום כאשר הם נקראים לדגל. בימי המלחמה, נדמה כי הדבר ברור מאלין, אך איך ניתן דווקא לקחת השראה מימים אלה לתוך ימי השגרה? רבים מבני הנוער שהשיבו לסקר שערכנו, דירגו את **תחושת המשמעות וחיבור למטרה גדולה יותר**, כאחד מהמניעים הפנימיים המניעים אותם להתנדב. אם נתבסס גם על האמירה שדור ה-Z מאופיין בחיפוש אחר משמעות, תשוקה לעזרה לאחר, ורצון להזדהות עם הערכים של מה שהם עושים⁸, הרי שאנו צריכים להציב את המשמעות של מעשיהם בראש סדר העדיפויות כאשר נרצה לעודד מעשים של התנדבויות ומעורבויות.

כיום, המעורבות החברתית בבתי הספר, מוגדרת כחובה (90 שעות התנסות + 56 שעות פרויקט במשך 3 שנים). בקבוצת העבודה שקיימנו, עלתה דילמה האם נכון להגדיר את המעורבות החברתית כחובה המהווה תנאי לקבלת תעודת בגרות. **מצד אחד**, הגדרת המעורבות כחובה מובילה לכך שאחוז עצום מבני הנוער משתתפים בפעילויות של מעורבות חברתית. רמת המעורבות הקיימת פותחת את הדלת להמון יוזמות ומטרות חינוכיות ומאפשרות חשיפה לערך המעורבות לכל בני הנוער מכל מגזר ומכל מצב סוציו-אקונומי. ישנה הנחה כי אם התכנית לא הייתה מוגדרת כחובה, אחוז בני הנוער המעורבים היה נמוך מאוד. **מצד שני**, הגדרת המעורבות כחובה וחיבורה לתהליך הערכה, הגם שמודל הערכה של משרד החינוך משלב באופן משמעותי רציונל ועקרונות של הערכה מעצבת וחלופית⁹, מוביל לתופעות רבות של "סימון V", תחושה של בני נוער כי מעורבות היא ביטוי למוטיבציה חיצונית ולא לפנימית, ואולי אף חלק מבתי הספר תופסים זאת כ"אופרציה" שצריך לנהל ולא כהזדמנות חינוכית.

רן, ע', אלמגור, ר' ויוספסברג-בן יהושע, ל' (2019). הלומדים החדשים: מאפייני דור ה-Z בכיתה ומעבר לכותלי בית הספר. תל 8 אביב: הוצאת מכון מופ"ת, מרכז המידע הבין מכללתי, <https://ebook.macam.ac.il/read/6/110720234#10>

⁹ <https://meyda.education.gov.il/files/noar/evaluation-criteria.pdf>

על מנת להגדיל את רמת המעורבות של בני נוער, צריך לתת את הדעת על הפער בין דרישת החובה לבין יצירת מוטיבציה פנימית אמיתית, ולגבש פתרונות שיענו על הפער הזה.

• אתגרי דור ה-Z – היכן נמצאים מרחבי הלמידה, החשיפה וההשפעה?

כאשר נרצה להטמיע ערכים או למידה אצל בני נוער היום אנו חייבים לשאול את עצמנו, איפה הם נמצאים? באיזה מרחבים הם מסתובבים, מה מקורות ההשפעה שלהם ולמה הם נחשפים? דור ה-Z מאופיין כגלובאלי, ויזואלי וטכנולוגי – בני הדור הזה לומדים יותר על ידי **התבוננות ופרקטיקה חווייתית יותר מקודמיהם**. הם נוטים להסתמך על מנועי חיפוש יותר מאשר על ספרי לימוד או מחקרים, נמצאים יותר בסמארטפון ובעלי משך קשב ממוצע קצר במיוחד¹⁰. תחום הלמידה היום עובר שינויים משמעותיים. בתי הספר מתחילים לאמץ גישות חדשניות, מתהווים בהם מרחבי למידה של חקר והתנסות, והשימוש בטכנולוגיה גובר. על מנת למקסם את החשיפה של ערך ההתנדבות והמעורבות, וכדי לרתום את בני הנוער למעשה המעורבות באופן מיטבי, נדרש ליצור שינוי ביחס, בתפיסה ובשפה ולוודא שאנו מתייחסים לייחודיות של דור ה-Z ונותנים לה ביטוי, כמו למשל שימוש במדיה החברתית, הנגשת המידע באופן ברור וטכנולוגי, בניית החוויה כמשמעותית ועוד.

רמת הארגון | אתגרים ברמת בית הספר

• משאבים מצומצמים כבית ספר לתפעול מערך התנדבויות/מעורבויות

לבתי הספר יש אג'נדה עמוסה עם מטרות מרובות. מערכת השעות בנויה רובה ככולה משיעורים במקצועות השונים, ועל "שעת חינוך" יש הרבה תחרות. מלבד זאת, ניהול הקשר עם מסגרות מעורבות אינו משימה "טבעית" של בית הספר הנמצאת בתחומי המומחיות שלו, וכך גם פיתוח מסלולי מעורבות מגוונים. מכאן, ייתכן וקיים קושי לממש את מרכיבי תכניות המעורבות החברתית הקיימות, לחבר אותה למעטפת חינוכית, ליצור מגוון לבחירה, וכו'. כמו כן, דרושות מיומנויות של ניהול שותפויות, תפעול, ממשקי עבודה מרובים, שאינם בהכרח בסל הכלים הנדרשים מצוותי הוראה.

• קושי ביצירת מעטפת חינוכית והמשגה לעולם העבודה

○ מעטפת חינוכית:

אחד מהנושאים שעלו מצד המשתתפים במהלך (ביניהם גם תלמידים), הוא קיומו של **תהליך חינוכי משמעותי המלווה את מעשה המעורבות**, כלומר כיצד "עוטפים" את המעורבות בתהליך חינוכי נכון, מעצים ומקדם עבור הנוער. **בניית מעטפת חינוכית הכוללת תיווך לפני היציאה למעשה המעורבות, במהלך ואחריה, משמעותיים מאוד לחוויית הלמידה של התלמידים, לתחושת הערך והמשמעות שלהם, ללמידה על עצמם, על החברה ועל הקהילה**. כמו כן, מעטפת והכוונה נכונים מסייעים לרכישת מיומנויות חשובות אלו, אשר יכולות לשמש להם כאבני דרך שיוכלו להשפיע עליהם לטווח ארוך, גם בחיים הבוגרים. כיום, מינהל חברה ונוער, תחת תכנית המעורבות החברתית שפותחה מציגה מודל פדגוגי המתייחס לכל שלבי המעורבות החברתית ומגדיר פעילויות חינוכיות המלוות את התלמידים לפני, תוך כדי ואחרי המעורבות¹¹. עם זאת, עדיין בפועל יש מקרים בהם יש פער בחוויית הלמידה. לעיתים, בני הנוער לא מקבלים תפקיד משמעותי ובעל ערך, לא מודרכים היטב, וחוויית המעורבות שלהם לא מצליחה להגיע לכדי למידה משמעותית. תכנון וניהול טובים יותר יכולים לסייע למעורבות בני הנוער להיות בעלת ערך והשפעה רחבה ואמיתית בהתמודדות עם צרכים בחברה, ולא רק כסוגיה חינוכית.

¹⁰ <https://www.themarket.com/wallstreet/2016-03-31/ty-article/0000017f-f4da-d5bd-a17f-f6fac55d0000>

¹¹ <https://meyda.education.gov.il/files/noar/tochmeoravut.pdf>

○ המשגה לעולם העבודה:

הרבה פעמים, מעשה ההתנדבות הינו המקום הראשון בו התלמידים מתנסים "בעולם העבודה" האמיתי. על אף שהמטרה המוצהרת היא ערך ההתנדבות והמעורבות, ניתן להשיג ערך מוסף שמטרתו חשיפה לעולם העבודה והיכרות עמוקה יותר עם מיומנויות הדרושות בעולם ה"אמיתי". למשל, בני נוער המגיעים לשדה חקלאי יכולים ללמוד איך מתמחרים סחורה, לאן היבולים החקלאים נשלחים, מה כוח העבודה הנדרש לעבודה בשדה וכו'... במסגרת ההתנדבות, בני הנוער יכולים להיחשף למגוון רחב של ידע ומיומנויות שלא יפגשו בין כתלי בית הספר, כמו למשל עבודת צוות, תכנון וביצוע, גמישות מחשבתית ועוד, אשר יכולים לפתוח עבורם ערוצי מחשבה ועשייה נוספים, כדלת לעולם התעסוקה. האתגר הוא לרתום את מקום ההתנדבות לחיבור מסוג זה במהלך ההתנדבות ובבניית מעטפת לימודית שלוקחת את הנושא הזה בחשבון ושמה אותו כמטרה בפני עצמה ומייצרת תנאים טובים ועקביות להטמעה מוצלחת.

הרמה המערכתית | אתגרים בתפיסה ובמשק של כל הגופים

פרויקט מעורבות והתנדבות חייב לערב בתוכו ממשקים נוספים. זהו אולי המקרה הבולט ביותר בתוך בית הספר בו הוא נדרש לשתף פעולה עם גופים אחרים כדי להשיג את מטרתו. לכן יש לתת את הדעת לכל הגופים שיכולים לתרום לערך הגבוה יותר של קידום נושא המעורבות וההתנדבות. כרגע, **בתי הספר** מפעילים בהצלחה את תכניות המעורבות, אך ייתכן וצריך להרחיב במעט את הגבולות ואת שיתופי הפעולה כדי להשיג הצלחה רבה אפילו יותר.

בתי ספר עלולים להתמודד עם חסמים בכל הנוגע לייזום, אפקטיביות והישרדותם של שיתופי פעולה. הסיבות יכולות להיות נעוצות באיום על האוטונומיה או הזהות הייחודית של בית הספר, תחרותיות וחוסר שוויון בהובלת שיתופי הפעולה, חוסר במשאבים לניהול השותפות, קשיים טכניים או עומסי עבודה גדולים של הצוות. עם זאת, המוטיבציה המרכזית לקידום שיתופי פעולה בין־ארגוניים בכלל, ובמערכת החינוך בפרט, מתבססת על הבנת היתרונות הטמונים בלמידה ארגונית ובתהליכים של קהילות למידה משותפות כמקדמי חדשנות. בעידן של תחרותיות וצורך להתמודד עם סיכונים וחוסר יציבות, שיתופי פעולה בין־ארגוניים עשויים ליצור הזדמנויות חדשות להתמודדות עם אתגרי הארגון¹². **מינוף שיתופי הפעולה והתגברות על החסמים המוזכרים כאן, תוביל לקידום משמעותי של ערכי ההתנדבות והמעורבות ותייצר אימפקט רחב יותר גם על המתנדבים עצמם וגם על הסביבה בה הם פועלים.**

¹² שכטר, ח' וחיבי, א' (2013). רשתות בתי ספר: מרעיון למעשה. עיונים במינהל ובארגון החינוך, 33, 237-260.

עקרונות מנחים להתמודדות עם האתגרים

על מנת להצליח לפתור את האתגרים שהצבנו מעלה, יש לבחון את החסמים בראייה רחבה והוליסטית המשלבת את כלל הגורמים, בכל הרמות (פרט-ארגון- מערכת) ולנסות לייצר הזדמנויות דווקא בתוך המסגרות הקיימות.

לשם כך נציע מספר עקרונות בסיסיים, שיהוו כאבני דרך בכל מסגרת פעולה המקדמת מעורבות/התנדבות בני ובנות נוער.

נחלק את העקרונות ל- 2 רמות:

- 1- הפרט (בני הנוער) והארגון (בית הספר) כשלובים יחד. זאת מכיוון, שאתגרי הפרט נשענים על הפעולות שינקטו ברמת הארגון.
- 2- רמת המערכת הסובבת את הארגון והפרט.

הפרט והארגון

5. תחושת משמעות, חיבור למטרה ולערך המעשה

זהו אולי המשתנה החשוב ביותר מכל המשתנים והגורמים המשפיעים על הצלחת מעורבות בני נוער, וכזה שכדאי לקדם בכדי שיתממש: התפקיד או הפעולה שמבצעים בני נוער במסגרות המעורבות, צריכה להיות כזו בה הם מבינים ורואים שמה שהם עושים בפועל הוא משהו חשוב ומשמעותי. שהם רואים את הקשר הישיר בין עשייתם לבין הערך והמטרה. ייתכן שהם עושים פעולה קשה ולא נעימה, אך הם מבינים שלא נתנו להם אותה "סתם", שלא מבזבזים את זמנם או "מסמנים V". תפקיד ועשייה משמעותיים יכולים "להפוך" מישהו שהגיע עם מוטיבציה נמוכה להתנדב נלהב, ולתמוך ברוב המטרות שתיארנו בפרק הקודם – ערך ההתנדבות, חוסן ותחושת משמעות, התפתחות מיומנויות ו- Agency. אחד הדברים המרכזיים שניתן ללמוד מההתנדבות במלחמת "חרבות ברזל", הוא שכאשר יש תחושה שיש צורך גדול והמטרה נתפסת ראויה, המוטיבציה להתנדב ולהיות מעורב גדולה יותר. אלפי ילדים ובני נוער שיצאו לחקלאות, הכינו חבילות לחיילים, נרשמו לתוכנית ההסברה ברשתות חברתיות ועוד. ניתן לראות זאת גם בסקר התלמידים שערכנו, עליו ענו 72% מהתלמידים שהמוטיבציה שלהם להתנדב תגדל אם יזדהו עם המטרה. **כדי שבני נוער יוכלו להזדהות עם המטרה גם בימי שגרה, צריך לתת להם רקע ומידע על מקום ההתנדבות, על המשמעות העשייה שלהם ועל רמת ההשפעה שלהם על החברה בעקבות מעשה ההתנדבות ואולי אף לאפשר להם להציע מיוזמתם מקומות להתנדבות** (מתוך זיקה אישית, או אזורית).

6. עידוד מוטיבציה פנימית על ידי אחריות, בחירה ויוזמה של בני נוער

תלמידים ניגשים אל המעורבות וההתנדבות עם מוטיבציות שונות. כל המוטיבציות לגיטימיות, כשההעדפה היא לכוון למעורבות שנעשית כמה שיותר מתוך מוטיבציה פנימית. עמידה בתנאים לתעודת בגרות היא מוטיבציה חיצונית. תפיסת ערך וחיבור למטרה, רצון להיות עם חברים ולהכיר חדשים, הזדמנות ללמוד ולהתפתח, הזדמנות לחוויה מקצועית בראייה לעתיד, ואף נוחות מבחינת זמן ומרחק – כולן ביטויים למוטיבציה פנימית או להסרת מחסומים מוטיבציוניים. לאפשר לתלמידים **בחירה** בין מסלולי המעורבות וההתנדבות השונים, המבטאים ונותנים מענה למגוון המוטיבציות, יקדם מאוד את הרצון, תחושת הבעלות והחוויה החיובית. 62% מבני הנוער שענו על הסקר ציינו את מתן אפשרות הבחירה כגורם שיעודד אותם להתנדב (סה"כ זה היה הגורם מס' 3 בחשיבותו).

גם עידוד **יוזמה** (בין אם פרויקט יזמות ובין אם יוזמה בפנייה למקום מעורבות) הוא חשוב. בפועל לא בטוח שלכל התלמידים, בכל מקום מוצעים מספיק מסלולי מעורבות שיתאימו למכלול המוטיבציות, ושתהליך הבחירה נעשה בצורה רצינית מספיק. **תהליך של יזמות חברתית**, במידה ונעשה עם התמיכה

המתאימה, צפוי להיות בעל השפעה מאוד חזקה וחיובית על חוויית המעורבות החברתית ולהוביל להשגת כל המטרות – הערכיות, המוטיבציוניות וכן מטרות המיומנויות. בנוסף, אם בני נוער יהיו מעורבים בגיוס, הדרכה, ארגון וניהול מסגרות ופעילויות המעורבות – גם אלו שעושים זאת יקבלו ערך גדול יותר מההתנסות וגם עמיתיהם יהיו עם מוטיבציה גדולה יותר, מחויבות גדולה יותר בעשייה ויותר Agency. אין הכוונה להדרת המבוגרים לחלוטין. האינטראקציה עם מבוגרים (מנהלים, עמיתים, מוטבים, ועוד) היא חיונית לחוויה השלמה, ובמקרים רבים המבוגרים יהיו מי שמנהלים את הפעילות ומחזיקים בידע, אך עדיין יצירת המקום והתפקיד המשמעותי לבני נוער יניב "רווחים" רבים.

7. הדרכה, ליווי ותמיכה בתוך המעורבות

להדרכה ולתמיכה בתוך מסגרת המעורבות יש משמעות רבה. ההדרכה והתמיכה מתייחסים לכמה רבדים:

- **הדרכה למיומנויות הנדרשות במסגרת המעורבות** – כאשר המיומנויות מורכבות יחסית ונדרשת הדרכה, צפויה גם התחושה של בני הנוער שהתפקיד והעשייה שלהם משמעותיים, להיות חזקה יותר. לשם הדוגמא: להתנדב במד"א וללמוד פעולות מתן עזרה ראשונה זה בעל אימפקט גדול יותר מאשר "לנכש עשבים", ונדרשות לשם כך מיומנויות מורכבות יותר.
- **הדרכה לקונטקסט** – הבנת מטרת המעורבות, העולם בו היא מתקיימת, מטרות הארגון, האנשים עימם עובדים, ועוד.
- **מנטורינג וליווי אישי** – מעבר להדרכה, חוויה של מנטורינג יכולה לתת לבני נוער ערך מוסף גם מבחינת מוטיבציה וגם מבחינת ההתפתחות האישית והתפתחות המיומנויות שלהם.

8. פיתוח מעטפת חינוכית ישימה

קיומה של "מעטפת חינוכית", ליווי של בית הספר את התלמידים הנמצאים במעורבות, ניהול הקשר עם מסגרות המעורבות והיוזמות, הפגנת אכפתיות, גיבוי ותמיכה (כולל התחשבות בהתנגשויות מול לויז' הלימודים השנתי במערכת החינוך וכו') ואפילו חיבור פדגוגי דרך עבודות חקר או משימות המבטאות פדגוגיה מודעת חברתית, ותוכניות של יזמות חברתית. מודל "קצה" פדגוגי היא המגמה ל-5 יחידות ביזמות חברתית¹³. זה כמובן לא סביר שכל התלמידים יעשו בגרות ביזמות חברתית, אך הקצה השני – הנתק שלעתים בני הנוער חווים בין המעורבות לבית הספר, תורם לכך שהחוויה נתפסת כחובה ואף כזו שנמצאת במקום נמוך בסדרי העדיפויות החינוכיים של בית הספר. אין ספק שמימוש מיטבי של התוכנית למעורבות חברתית שפותחה במינהל חברה ונוער כפי שצינו קודם, יכול לתת ערך מוסף חינוכי חשוב למעורבות ולתרום להשגת המטרות שתוארו כאן, אולם בפועל התוכנית לא תמיד מתבצעת בהתאם לרוח ולכוונות לפיו נכתבה ולא כל התלמידים חווים מעטפת חינוכית אמיתית ומשמעותית לעשייה שלהם בתחום המעורבות.

¹³ <https://lilisela6.wixsite.com/yazamut/post/%D7%AA%D7%95%D7%9B%D7%A0%D7%99%D7%AA-%D7%91%D7%92%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%99%D7%96%D7%9E%D7%95%D7%AA-%D7%97%D7%91%D7%A8%D7%AA%D7%99%D7%AA>

התרשים הבא מבטא את מרכיביה של מעטפת חינוכית מיטבית למעשה המעורבות:

מרכיביה של מעטפת חינוכית מיטבית למעשה המעורבות

9. יצירת רצף חינוכי ע"י הטמעת המעורבות מגיל צעיר

אחת הסוגיות שהועלתה בקבוצה במסגרת התהליך הייתה החשיבות של בניית התהליך החינוכי סביב המעורבות מגיל צעיר. גם תכנית המעורבות החברתית של מינהל חברה ונוער מציעה תהליך פדגוגי מתפתח מגיל צעיר, ובכלל זה לחטיבת הביניים¹⁴, הנועד לטפח את ערך ההתנדבות ולהכין לקראת החטיבה העליונה. ייתכן שבתנאים אידיאליים התהליך המוקדם יכול להיות אף יותר שאפתני מפי שמתקיים כיום, וכבר בחטיבת הביניים, אפשר לצפות למעורבות משמעותית יותר מכפי שמקובלת כיום. אפשר לייצר רצף ומשמעות גם בגילאי היסודי והגן ואולי אף לשלב בו את ההורים כמי שמהווה "מודולינג" משמעותי עבור ילדים בגיל הזה. ככל שערך המעורבות יהיה נוכח מוקדם יותר ובזירות רבות בחייהם של ילדים, כך גם גדל הסיכוי להטמעת הערך הזה כחלק אינהרטי מדפוס הפעולה שלהם.

הרמה המערכתית

10. צורך במיפוי שחקנים מרכזיים

כפי שנאמר, שיתופי פעולה הינם הכרחיים בקידום נושא המעורבות וההתנדבות, ואבן הדרך הראשונה היא למפות את השחקנים המרכזיים שיכולים לשלב כוחות יחד לקידום הנושא. בקבוצת העבודה, בלטו כמה שחקנים מרכזיים שיכולים לייצר שיתופי פעולה ביניהם, על מנת להגדיל את האימפקט לקידום המעורבות. בין הגופים האלה בולטים הרשויות המקומיות (בזרועותיהן השונות), העסקים ומוקדי ההתנדבות והגופים הבלתי פורמליים.

• הגופים הבלתי פורמליים

לצד בתי הספר פועלים גופים בלתי פורמליים כמו תנועות וארגוני נוער או מתנ"סים קהילתיים, שיש להם נגיעה רבה בנושא המעורבות. כיום, אין שיתוף פעולה מובנה בין בית הספר לארגונים בלתי פורמליים. ייתכן ולחלק מהאתגרים של בית הספר בתפעול נושא המעורבות, יהיה פתרון אם **יתהדק שיתוף הפעולה בין בית הספר לארגונים הבלתי פורמליים**. למשל, לאפשר חשיפה רבה יותר של תנועות נוער בתוך בית ספר, או פעולות משותפות עם המתנ"ס המקומי. באופן הזה, בית הספר לא נושא בנטל לבדו אלא משתף פעולה עם גוף שנושא המעורבות מרכזי אצלו, וכך מצליח לקדם את הערך הזה, אבל לא חייב להוביל ולתפעל את המערך לבדו.

¹⁴ https://meyda.education.gov.il/files/noar/personal_development_social_involvement_description_junior.pdf

• הרשות המקומית

הרשות המקומית היא הישות הארגונית עם הראייה השלמה והמדויקת ביותר של הצרכים המקומיים, היכרות עם הגורמים (ארגונים ציבוריים, מגזר שלישי, עסקים וגם עם בתי הספר) והתרבות הארגונית השונה של כל אחד. **לכן הרשות המקומית נמצאת במקום האופטימלי לפתח מסלולי מעורבות המתאימים לבני הנוער**, ליצור את החיבורים והשותפויות בין כל המגזרים, לפקח/להדריך את מסגרות המעורבות, ולכוון את מעורבות הנוער למקומות הנכונים שבהם ייווצר לקהילה הערך הגדול ביותר. הרשות עצמה עשויה להיות הלקוח הגדול ביותר של מעורבות נוער, ועם תהליך תכנון וניהול נכון, אפשר להגיע להישגים גדולים הן בהשפעה הקהילתית והן בחוויית המעורבות החינוכית. עד כמה רשויות "מרימות את הכפפה" ביחס לאתגר זה? עד כמה הן מצליחות ליצור תהליך עבודה שמסנכרן בין האגפים השונים (חינוך, נוער, רווחה, תרבות וספורט)? פתרון על שאלות אלו יכול להשפיע דרמטית על עולם מעורבות בני הנוער.

• הגופים העסקיים ומוקדי ההתנדבות

צריך לתת את הדעת למקומות בהם התלמידים מתנדבים, בממשק עם הגוף שקולט אותם, באופן בו הם מתייחסים לתלמידים המגיעים אליהם, ולרווח הלימודי שלהם. כחלק מהמעטפת החינוכית שהזכרנו קודם, **לגוף הקולט את המתנדבים יש משמעות רבה בחוויית הלמידה ותחושת השייכות שתיווצר**. עם זאת, חשוב למצוא את האיזון בין הזמן שהם צריכים להקדיש לליווי התלמידים, ולמשאבים המועטים העומדים לרשותם כדי לייצר חוויה כזו. הרי שאם גופים אלה נזקקו לעזרה, המשמעות היא שהם בחוסר במשאבי כוח אדם ולכן גם אפשר להניח שיהיה להם פחות זמן להשקיע בחוויית למידה איכותית מול התלמידים. ניתן היה לפגוש בפערים בחוויית הלמידה של המעטפת הלימודית במלחמת "חרבות ברזל", כאשר מצד אחד היה הרבה עשייה והתנדבות, מפגשים בין תלמידים וקהילה. מצד שני היו גם מקרים רבים של כיתות ובתי ספר שהגיעו להתנדב ולא פגשו את מי שיקלוט אותם, עבדו ללא שום הדרכה או קונטקסט וחיבור לצורך, ועוד. **צריכה להימצא נקודת האיזון בו התלמידים מרגישים בעלי ערך, ומוקדי ההתנדבות מקדישים להם את הדרוש כדי להצליח במשימתם, לבין יעילות ושחרור העומס שגם ככה מונח על כתפיהם**. חיזוק השותפות, תיאום ציפיות והיערכות מוקדמת בין הגוף הקולט לנציגות מבית הספר, יקדמו רבות את הנושא.

11. ניהול הממשקים בין הגופים

בקבוצת העבודה עלו מספר פעמים השאלה: "מי נושא באחריות על ההובלה של נושא המעורבות?" בית הספר בתוך תכנית המעורבות הקיימת? האם הרשות המקומית, שלה ראייה רחבה ואזורית? איך מנהלים את הממשקים בין כל הגופים הפועלים באותה הזירה? בפועל, כמות בתי הספר שביקשו לאתר מקומות למעורבות עלתה משמעותית על הפניות לקליטת תלמידים מתנדבים. בעייתיות נוספת, היא ריבוי התלמידים הנדרשים למצוא מסגרות מעורבות (בעקבות הגדרת המעורבות כחובה) מול מיעוט פוטנציאלי של מקומות ותפקידים איכותיים המתנהלים היטב. שלא יהיה ספק – כמות הצרכים החברתיים בישראל היא כזו הדורשת הרבה מעורבות. אך לא בטוח שעולם מסגרות המעורבות המורכב והמבוזר מתנהל בדרך המאפשרת יצירה שיטתית של מספיק הזדמנויות. ניתן לומר **שריבוי המידע והשותפויות יכול להוות קושי, ויש לייעל את עבודת הממשקים**. אנו **מזהים כי לטכנולוגיה כאן יש תפקיד משמעותי ביעול התקשורת בין הממשקים** וכן בהנגשת מקומות ההתנדבות למתנדבים באופן יעיל ונוח. דוגמא לכך אפשר לראות ביוזמה המבורכת של מינהל

חברה ונוער בתקופת "חרבות ברזל" עם [השקת הל"ל](#)¹⁵ – פלטפורמה דיגיטלית לחיבור בין בתי ספר לארגוני חברה אזרחית המבקשים מתנדבים. הרחבה של פלטפורמה כזו, שמערבת בתוכה את הרשות המקומית, הארגונים שמהווים מוקדי התנדבות, בתי הספר ומשתמשי הקצה (בני הנוער) יאפשרו התממשקות מהירה, יעילה ונוחה שגם ניתן לנתר אותה, ולפעול על פי נתונים עדכניים. ההצעה היא שהגוף שיוביל מערכת כזו, צריך להיות בעל ראייה רחבה והוליסטית, כמו הרשות המקומית או גוף ארצי מתכלל.

אנו מוצאים שמימוש 7 עקרונות אלה או חלקן, יכול לקדם רבות את נושא מעורבות בני הנוער, את אדוות ההשפעה ואת ההיקף שאנו מבקשים להגיע אליהם. ייתכן וחלק מעקרונות אלה צריכים להיות מגובים במשאבים מתאימים, וייתכן כי חלקן צריכות להוות תשתית לתפיסה אחרת ושונה ממה שקיים כיום. בכל אופן, עקרונות אלה מובאים כאן כעוגנים לעשיית המעורבות באופן המיטבי והאופטימלי ובשאיפה שעוגנים אלה יוכלו לשמש את הקוראים לעשייה מכוונת תוצאות.

---

¹⁵ <https://www.gov.il/he/departments/news/halel-tribu>

המלצות ומודלים אפשריים לפעולה

בפרק זה נתאר כמה רעיונות אפשריים לפעולות היכולות לקדם את מעורבות הנוער. הרעיונות כולם מכוונים למקסום הגורמים המשפיעים על חוויית המעורבות וההתנדבות של בני הנוער, תוך ניסיון לפתור חלק מהאתגרים והחסמים. בפרק זה נציג את הרעיונות המרכזיים (בנספח 2 - עמ' 26, ניתן למצוא את רשימת המודלים המלאה). הרעיונות המוצגים כאן ברובם עלו במהלך פעילות קבוצת החשיבה. זו אינה בהכרח רשימה ממצה, ועשויים להיות כיווני מחשבה ופעולה נוספים. הם אינם "מושלמים" או חפים מבעיות - לכל הרעיונות האלו ישנם חסרונות הן חינוכית והן פרקטית, אך הם מהווים בסיס להתקדמות וחשיבה.

כיוון פעולה 1

הטמעת "מעורבות" כערך מרכזי, ביסוס מיומנויות ליבה ופיתוח ה-Agency

<p>יחידת מעורבות ארצית/מקומית המנוהלת ע"י צעירים</p>	<p>"מכינות" מעורבות" שבועות מרוכזים מניעים מעורבות</p>	<p>מסלולי התנדבות לאומיים</p>	<p>הקמת "עמותות בת" מנוהלות ע"י תלמידים</p>
<p>המודל: העברת האחריות על הפעלת תוכנית המעורבות על רוב היבטיה (פיתוח, ניהול, הדרכה וחינוך) ליחידה חדשה ארצית, או יחידות מקומיות, המופעלות ע"י ש"שינים, ולא בניבנות שירות לאומי, ולא מכינות שהחניכים בהם תופסים תפקיד מרכזי.</p>	<p>המודל: שבועות מרוכזים (מכיתה ט' או י' ועד י"ב) בלמידה וחוויה בסגנון מכינה, בדגש על למידת צרכים חברתיים ופעילות התנדבותית משותפת. עשוי לפעול כ"הקאתון" – תלמידים יתנסו בפעילויות, ייחשפו למסגרות וצרכים, ויצאו באופן קבוצתי או אישי לפעילויות מעורבות והתנדבות.</p>	<p>המודל: מסלולים או קמפיינים לאומיים (קבועים או חד פעמיים) של מעורבות והתנדבות בני נוער. המסלולים ישלבו תהליכי הדרכה ולמידה ושיתופי פעולה עם ארגונים עסקיים, ציבוריים או חברתיים. ניתן לשקול הכרה בעשייה כחלק מהמטלות במקצועות הברות הרלוונטיים.</p>	<p>המודל: בית הספר (או רשות, או קבוצת בתי ספר) מקימה עמותה המנוהלת ע"י תלמידים כמעט במלואה, ומטרתה טובת הציבור והקהילה.</p>
<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> פתרון "צוואר הבקבוק" המתקיים בבתי הספר. הפעלת תוכנית המעורבות ע"י צעירים – חיזוק מודלים לחיקוי. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> יציאה מה- setting הבית ספרי יוצרת פתח לחשיבה ולמידה חדשים. חיבור המעורבות עם חוויה חברתית משמעותית – חיזוק תחושת השייכות. טיפוח Agency ומיומנויות מגוונות – חיבור מעורבות והתנדבות עם צמיחה אישית. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> חיזוק מוטיבציית "המטרה הגדולה". מתן הזדמנויות לתפקידים משמעותיים. תפקידים בעלי ערך לפיתוח מיומנויות. הוצאת חלק ניכר מהמעורבות מאחריות בתי הספר. הפחתת אלמנט החובה – מחויבות גדולה יותר מהנדרש בתוכנית המעורבות. צבירת ניסיון רלוונטי לשוק התעסוקה מגיל צעיר. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> פותר חלק מצוואר הבקבוק שנמצא בבית הספר. מגדיל את האוטונומיה וה-Agency של תלמידים. יוצר יותר תפקידים בעלי משמעות. מחזק את תפקיד בני הנוער כמודלים לחיקוי, ומגדיל את הנגשת המעורבות באופן רלוונטי המתחבר לבני נוער.

כיוון פעולה 2

התאמה תפיסתית ומבנית לדור ה-Z

מודל מעורבות מורים	פיתוח מסלולי מעורבות חדשים	תכנית "תמריצים חכמים"	הנגשה והתאמת פלטפורמה להתנדבות לבני הנוער
<p>המודל: גיבוש מודל שמטרתו לעודד מורים לקיים מעורבות בעצמם – בלי או עם התלמידים – ואף ליצור שילובים בין התנסויות של מעורבות עם המקצוע שהם מלמדים. ניתן לבחון האם מודלים שארגונים עסקיים גדולים מפעילים (למשל – מתן "זמן חופשי 1" - matching לעובדים מתנדבים) יכולים להתאים לבית הספר.</p>	<p>המודל: עבודה מערכתית לפיתוח, הרחבה והסדרה של מסלולים ואפשרויות מעורבות חדשים ומגוונים (למשל תיאטרון, אמנות, ספורט, עיתונות), כך שליותר תלמידים יהיו יותר אפשרויות רלוונטיות העונות על מוטיבציות מגוונות.</p>	<p>המודל: תגמולים בגישת המישחוק (gamification) בהם עשייה או הישג מקבלים תגמול הרלוונטי לעשייה, שמעניין את האדם ויש לו ערך להתפתחות אישית, חיזוק תחושת ההישג והמוטיבציה הפנימית. לדוגמה: סדנת למידה יוקרתית, הצגת יוזמה, שובר לפעילות, שעות בנק זמן (בהן ההתנדבות נחשבת כהכשרה, התמחות או קרדיטציה במוסדות לימוד) ועוד.</p>	<p>המודל: הקמת אתר או פלטפורמה שמאגדת את כל סוגי ההתנדבויות המתאימות לבני הנוער, ומאפשרת ממשק יעיל ונוח לבחירה ולשיבוץ. הפלטפורמה יכולה לאפשר לבני הנוער להתגבר על אתגרי המיקום והזמן, "ופוגשת" אותם במרחבים הטכנולוגיים בהם הם נמצאים.</p>
<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> • צמצום הפער בין העשייה הבית ספרית למעורבות. • המורים ובית הספר כמודל לחיקוי למעורבות ואכפתיות חברתית. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> • הרחבת מרחב הבחירה. • מענה ליותר סוגי מוטיבציה ועניין של תלמידים. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> • צמצום מרכיב ה"חובה" במוטיבציה והגדלת מוטיבציה פנימית ותחושת הישג. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> • פותר את בעיית הנגישות והיעילות. • "פוגש" את הנוער במרחבי הטכנולוגיה בהם הוא נמצאים. • מאפשר בחירה עצמאית ואמיתית.

כיוון פעולה 3

ניהול ממשקים פנים ארגוני ובין ארגוני

<p>האצלת ניהול המעורבות לגוף חיצוני</p>	<p>הרשות כלקוח המעורבות הגדול</p>	<p>העברת מוקד הפעלת התוכנית לרשות המקומית</p>	<p>חיבור בית הספר ותנועת הנוער</p>
<p>המודל: הקמה או האצלה של פיתוח וניהול תוכנית המעורבות החברתית לגוף חיצוני לבית הספר. עשויות להיות כמה וריאציות לכך:</p> <ul style="list-style-type: none"> • רמה מקומית (גוף הפועל בבית הספר, או הפועל ברשות). • רמה ארצית ("מנהלת", גוף ארצי המנהל את התוכנית). • בשיתוף פעולה עם בית הספר, או כמעין מתנ"ס\מרכז צעירים מורחב הפועל ללא קשר לבית הספר. 	<p>המודל: הרשות לוקחת אחריות על הקמת והפעלת חלק גדול ממסגרות המעורבות בתוכה ובהובלתה. תכנון מסגרות המעורבות נעשית באופן מסודר ומרכזי אל מול צרכים קהילתיים. יכול להיות מנוהל כפרויקטים.</p>	<p>המודל: הרשות המקומית לוקחת על עצמה את מירב התפקידים הקשורים לניהול תוכנית המעורבות והתנדבות בני נוער:</p> <ul style="list-style-type: none"> • פיתוח מסלולי ומסגרות המעורבות תהליך הבחירה וה"שיבוץ" - הכוונה לצרכים אמיתיים הערכה ופיקוח על מסגרות המעורבות • סיוע לבתי הספר במעטפת החינוכית. 	<p>המודל: תנועת הנוער נכנסת לבית הספר והופכת לשותפה מרכזית. בנוסף, התנועה לוקחת אחריות רחבה על תוכנית המעורבות החברתית, נותנת מענים לתלמידים בשעות אחה"צ ואחראית על חלק גדול מהמעטפת החינוכית למעורבות, לקשר עם מסגרות מעורבות, ועוד..</p>
<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> • צמצום צוואר הבקבוק של בית הספר והעברת האחריות על מעורבות בני נוער לגוף המפתח התמחות בכך. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> • מגדיל את ההשפעה הקהילתית של מעורבות בני נוער, ולכן גם את הערך והמשמעות בתפקידים. • משאיר את מרבית המעורבות בארגון אחד מחויב, ומקל את הניהול. • חיבור בין בני הנוער לקהילה – תורמים לקהילה שלהם. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> • לרשות יש את הפרספקטיבה הרחבה ביותר של צרכים ושותפויות. מוריד מבית הספר תפקידים רבים שחלקם לא בתחום המומחיות שלו. • מאפשר לחזק את הגורם הכי חשוב – מעורבות בעלת ערך. 	<p>מה נשיג?</p> <ul style="list-style-type: none"> • פותר חלק מצוואר הבקבוק של בית הספר. • ממקסם את הערכים החברתיים ומוטיבציית ההשתייכות שמעורבות יכולה לספק. בני נוער ממלאים תפקיד משמעותי יותר – מודלים לחיקוי, Agency. • מייעל את החברה האזרחית - הילדים נמצאים זמן נוסף במסגרת החינוך וההורים זמן נוסף בעבודה.

סיכום

יש הרבה מה להרוויח ממעורבות והתנדבות נוער המתבצעת היטב. **ברמה האישי** מעורבות יכולה לתת לבני הנוער תחושת משמעות, חיבור ושייכות, תורמת לחוסן, מפתחת מיומנויות בהווה ולעתיד. **עבור החברה האזרחית**, מעורבות נוער יכולה להיות דרך להשפעה אמיתית ומענה לצרכים רבים. **עבור מערכת החינוך**, מעורבות נוער היא הזדמנות לטפח ערכים חשובים, ולקבל תלמידים עם מוטיבציה גבוהה יותר. **עבור החברה** זו הזדמנות ליצור דורות של אנשים מעורבים, אכפתיים, מודעים חברתית, שמתנדבים, תורמים ואפילו בוחרים בכיוונים מקצועיים שיש בהם תרומה לחברה ולעולם התעסוקה. למעורבות והתנדבות בגיל צעיר יש גם משמעות למוביליות חברתית ולחיזוק קהילות. מבחינת צה"ל ולאחר מכן מערכת ההשכלה הגבוהה ושוק העבודה, זו דרך לקלוט אנשים עם יותר בגרות, בשלות, מיומנויות, יוזמה וביטחון.

בכדי שזה יקרה, חוויית המעורבות וההתנדבות של בני הנוער צריכה להיות טובה ומשמעותית:

- שירגישו שהעשייה שלהם משמעותית ובעלת ערך.
- שיפעלו מתוך מקסימום מוטיבציה פנימית, ובכלל זה חיבור למטרה או ערך גדולים.
- שיקבלו הדרכה וליווי במהלך המעורבות וההתנדבות, הן לעשייה והן לקונטקסט.
- שתהיה להם אפשרות בחירה, התפתחות ואף התקדמות בתוך מסגרת המעורבות.
- שיקבלו מעטפת חינוכית משמעותית בבית הספר (או ממקור אחר), העוזר להם לראות את המעורבות בקונטקסט ומאפשר להם ללמוד מתוכה על עצמם, על הקהילה, החברה, וכו', וכן לטפח מיומנויות הרלוונטיות לעולם העבודה המשתנה.
- שיתפסו את המעורבות כמחויבת למה שהם עושים בבית הספר, למקצועות לימוד, ושבת הספר תומך בהם בעשייה.
- שיראו את עמיתיהם ואת התלמידים הבוגרים יותר מעורבים, מתפתחים ועושים דברים משמעותיים.
- שיקבלו את ההזדמנות, הכלים והתמיכה בכדי ליזום רעיונות חדשים לטובת הכלל.

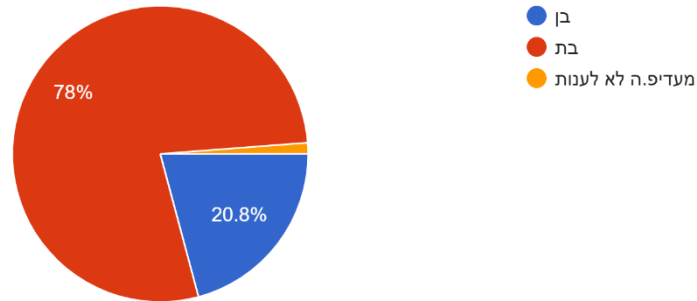
לצד הרבה חוויות מעורבות והתנדבות נהדרות, משמעותיות ומצמיחות, שמתקיימות כיום, בני נוער רבים לא תמיד מתחברים באמת לפעילות שעשו, כך שיוצא שהם עושים אותה מתוך הכרח, ולא מתוך תחושת ערך משמעותית. כמו כן, לא תמיד הם מקבלים הדרכה מראש ויחס בעת הפעילות ובתי הספר לא תמיד מעורבים מבחינה פדגוגית וארגונית בנעשה. התוצאה, לעתים, יכולה לגרום דווקא לפגיעה במוטיבציה להתנדב. הסיבות לכך מגוונות – בתי הספר לא תמיד ערוכים לטפל בכל ההיבטים הקשורים בהפעלה אפקטיבית של תוכנית המעורבות; ייתכן שיש "צוואר בקבוק" בהזדמנויות מעורבות באמת משמעותיות, איכותיות ומנוהלות היטב; הגדרת המעורבות כחובה לבגרות מובילה לכך שאחוז עצום מבני הנוער משתתפים בה, אך גם מובילה לתפיסת מעורבות כחובה שיש למלא ולא כבחירה; ועוד. לצד זה, חוויות מעורבות אמיתית תושג בעיקר באמצעות מוטיבציה פנימית, אפשרות ליזמות של בני הנוער עצמם, הגדלת המגוון, הפרסנולזיציה והנגישות עבורם.

על מנת לקדם באופן משמעותי את מכלול המטרות והפוטנציאל שמעורבות והתנדבות בני נוער יכולה לשרת, המלצתנו במסמך זה היא לאמץ לחשיבה ולדיון את כיווני הפעולה שהועלו כאן, גם אם הטמעתם תיעשה באופן חלקי, הכיוונים נותנים יסודות חדשניים לחשיבה אחרת על נושא המעורבות וההתנדבות. בנוסף, ראייה מערכתית בין-מגזרית הינה הכרחית ביותר לקידום נושאים חינוכיים בכלל, ולפיתוח נושא המעורבות וההתנדבות בפרט. אתגר מסוג זה נתפס כמורכב, אך המאמץ כדאי הן לפרט – לבני ובנות הנוער והן לחברה כולה.

נספח 1 – תוצאות סקר מעורבות בקרב בני נוער

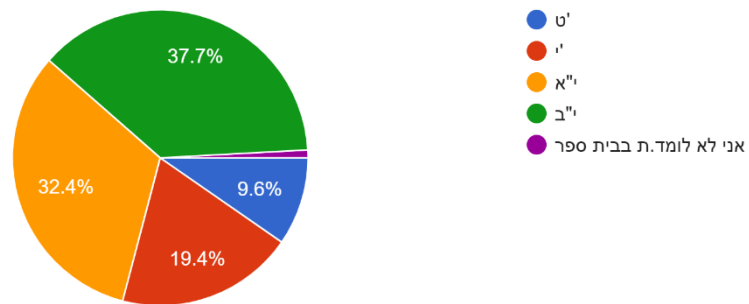
אני

581 responses

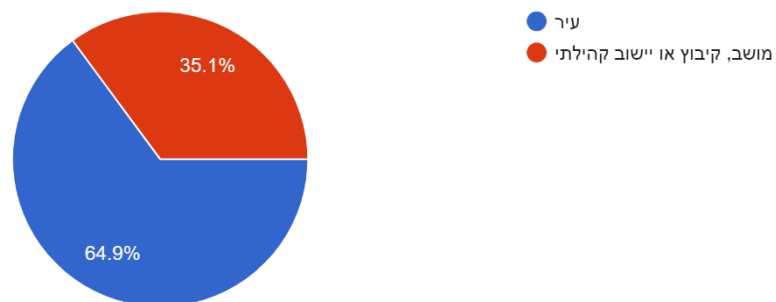
אני בכיתה

581 responses

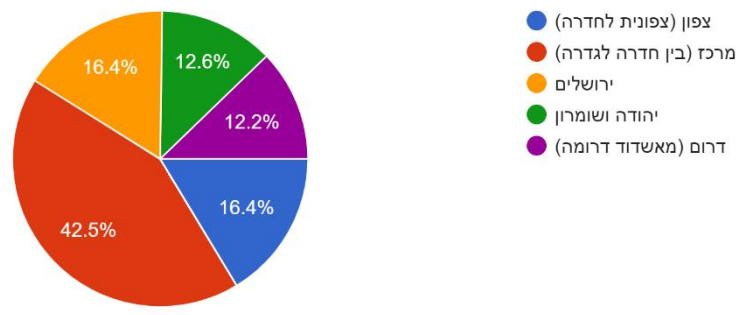

אני גרה ב

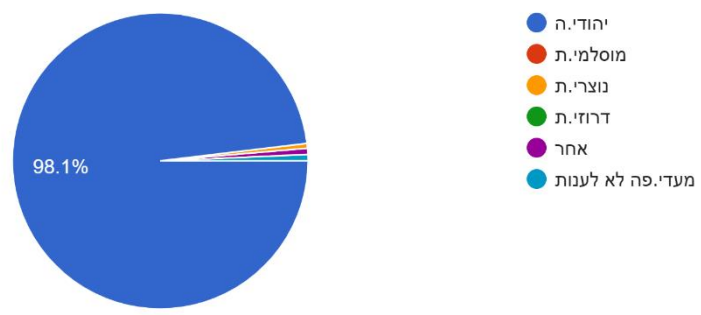
581 responses

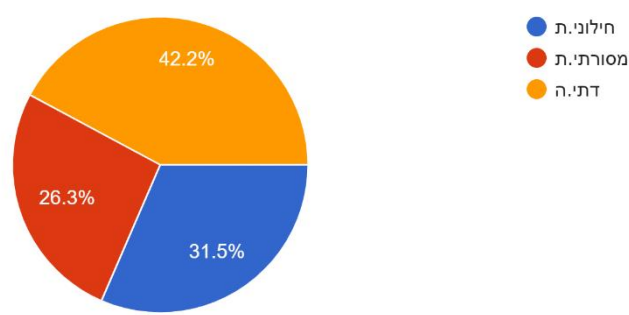
האזור בו אני גרה
 581 responses

הזהות הדתית שלי היא
 581 responses

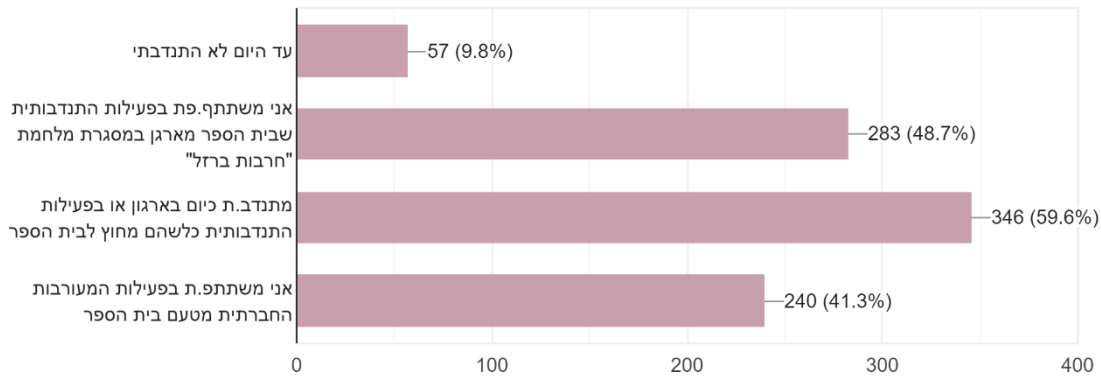

אני רואה את עצמי כ
 581 responses

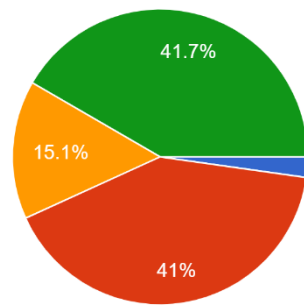
באיזה פעילות של התנדבות ומעורבות חברתית השתתפת? (אפשר לסמן כמה תשובות)

581 responses

מה העמדה שלי כרגע לגבי התנדבות

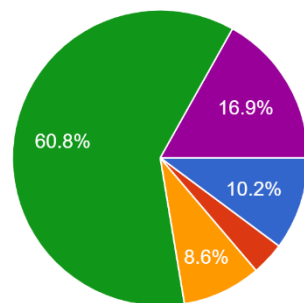
581 responses

- אני לא מחפשת מקום להתנדב כרגע כי אני לא מרגישה רצון או צורך
- אתנדב אם תהיה אפשרות שמתאימה לי 'מבחינת זמן, עומס, קרבה, וכו'
- אתנדב אם תהיה אפשרות שמעניינת אותי (הזדמנות מקצועית, קשור לתחביב, למידה) (חדשה ומעניינת)
- אני רוצה וכבר מתנדבת.

מה הסיבה הכי חשובה בגללה השתתפת/היית רוצה להשתתף בהתנדבות או מעורבות חברתית

581 responses

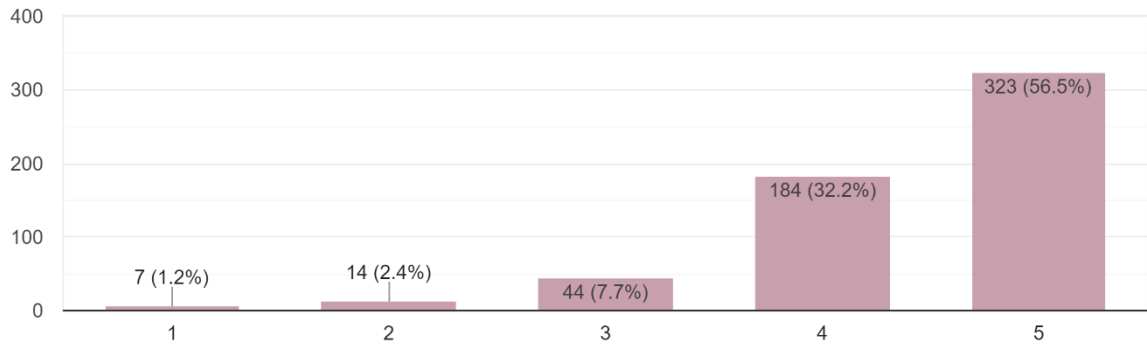

- הייתי חייבת (כחלק מתוכנית המעורבות החברתית או מסיבה אחרת)
- רציתי להיות עם חברים
- עשיתי או עושה פעילות הקשורה בצורך של אנשים הקרובים לי או בקהילה בה אני גרה
- עשיתי או עושה פעילות ערכית בעיניי
- עשיתי או עושה פעילות שמעניינת אותי (הזדמנות מקצועית, קשור לתחביב, למידה) (חדשה ומעניינת)

החווייה הייתה כיפית

572 responses

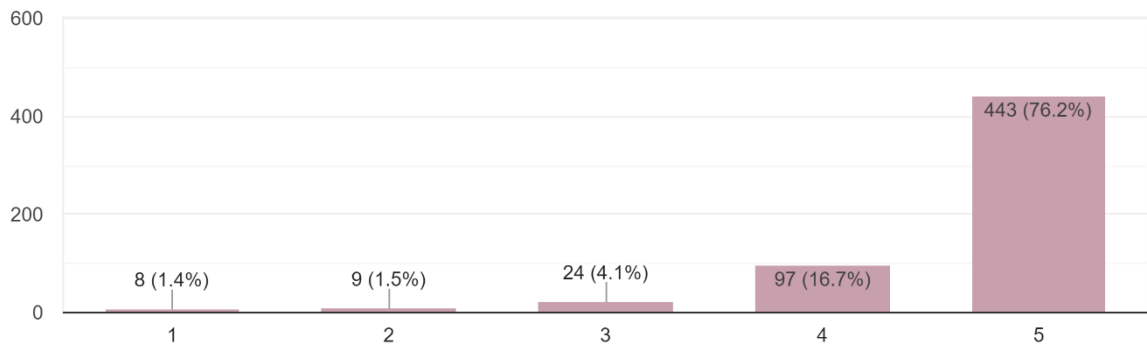
1 - בכלל לא מסכימה, 5 - מסכימה מאוד

החווייה גרמה לי להרגיש שאני עושה משהו טוב

581 responses

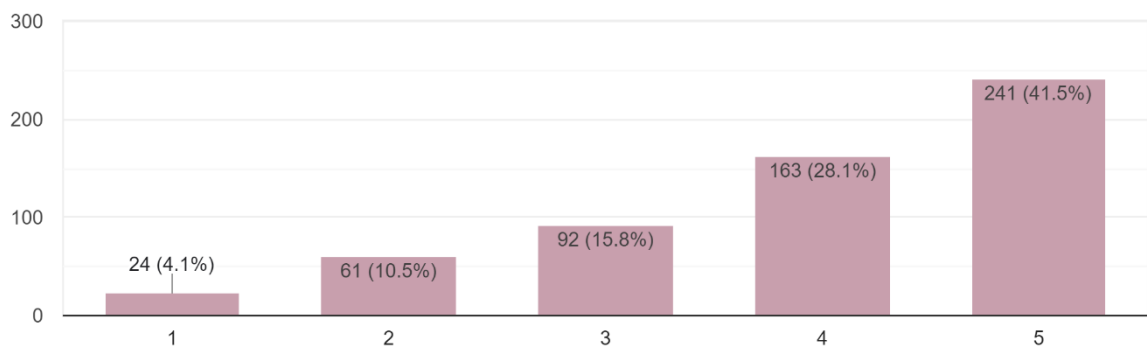
1 - בכלל לא מסכימה, 5 - מסכימה מאוד

במהלך ההתנסות למדתי דברים חדשים והרגשתי שאני מתפתחת. ברמה האישית

581 responses

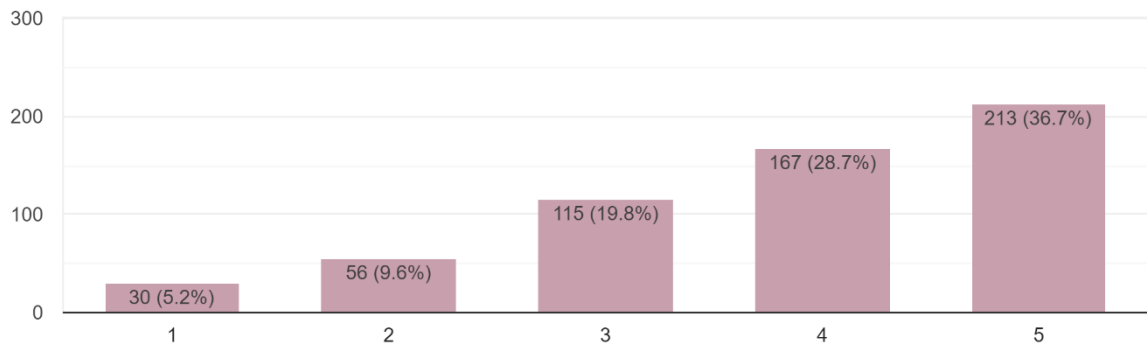
1 - בכלל לא מסכימה, 5 - מסכימה מאוד

במהלך ההתנסות קיבלתי הדרכה והכוונה

581 responses

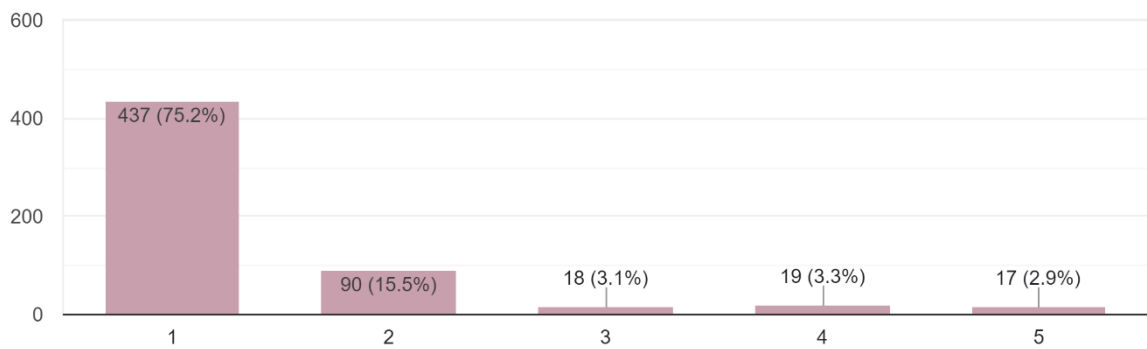
1 - בכלל לא מסכימה, 5 - מסכימה מאוד

החוויה הייתה מיותרת

581 responses

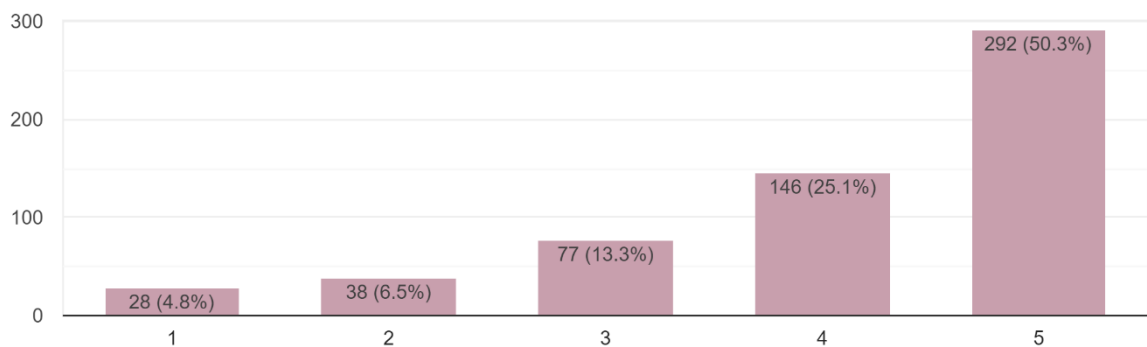
1 - בכלל לא מסכימה, 5 - מסכימה מאוד

החוויה חיזקה אצלי את תחושת הזהות והשייכות שלי לחברה ו/או למדינה

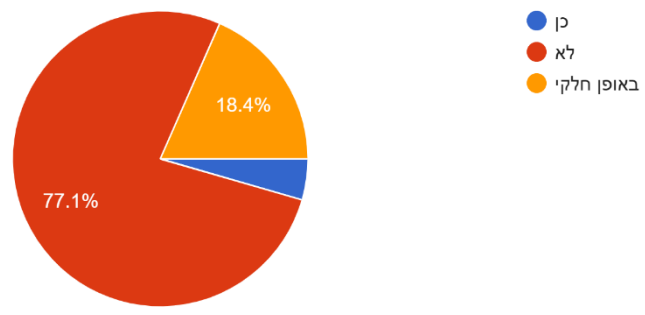
581 responses

1 - בכלל לא מסכימה, 5 - מסכימה מאוד

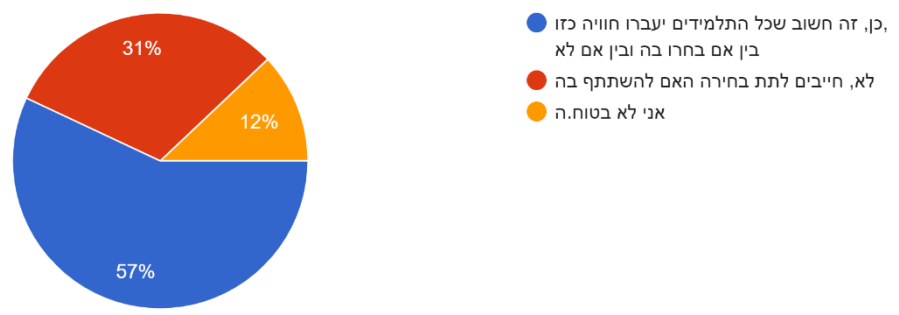

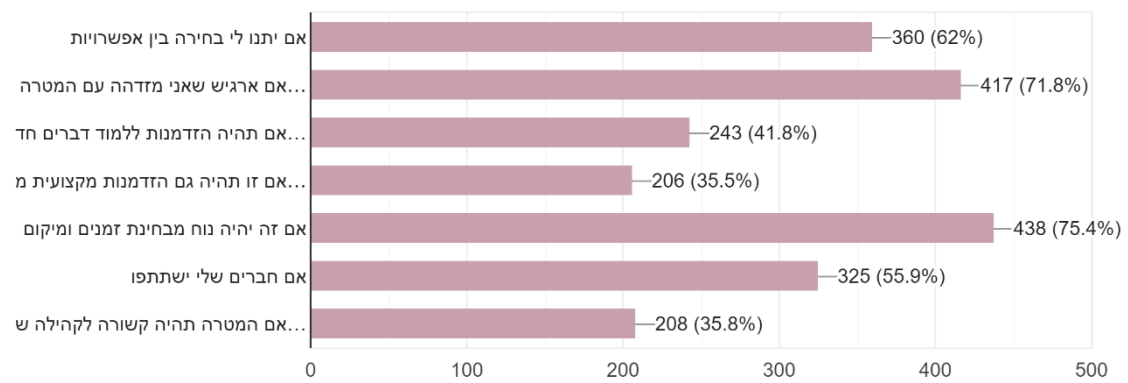
האם סוג ההתנדבות/מעורבות היה קשור לאחד מהמקצועות שאני לומדת בבית הספר?
 581 responses

מה דעתך – האם תוכנית המעורבות החברתית בבית הספר צריכה להיות חובה לכל התלמידים?
 581 responses

איזה מהסעיפים הבאים יגדילו את הסיכוי שתתנדבי? (אפשר לסמן כמה תשובות)
 581 responses

נספח 2 – רשימת המודלים המלאה

רציונל תמציתי (עקרונות ואתגרים רלוונטיים)	הסבר	הרעיון
<ul style="list-style-type: none"> חיזוק מוטיבציית "המטרה הגדולה". מתן הזדמנויות לתפקידים משמעותיים. תפקידים בעלי ערך לפיתוח מיומנויות. הוצאת חלק ניכר מהמעורבות מאחריות בתי הספר. הפחתת אלמנט החובה – מחויבות גדולה יותר מאשר מה שנדרש בתוכנית המעורבות. צבירת ניסיון רלוונטי לשוק התעסוקה החל מגיל צעיר 	<p>יצירת מסלולים ו/או קמפיינים לאומיים של מעורבות והתנדבות בני נוער. למשל: "תומכי רפואה", משטרה, מתכנתים צעירים למען הקהילה, אמני רחוב, מחנכים צעירים, חקלאות, עיתונאות אקטיביסטית, יזמים חברתיים, ועוד ועוד.</p> <p>יכולים להיות קבועים או חד פעמיים ("משימות לאומיות").</p> <p>משלבים תהליכי הדרכה ולמידה. עשויים להיות בשילוב של ארגוני מגזר שלישי, ציבוריים ועסקיים.</p> <p>המסלולים/קמפיינים בחלקם עשויים להיות מסננים – מגישים מועמדות ומתקבלים.</p> <p>המסלולים הם התנדבותיים – אינם בהכרח חלק מתוכנית המעורבות החברתית ואולי דורשים מחויבות גדולה יותר, אך "מוכרים" גם עבורה.</p> <p>ניתן לשקול חיבור או המשכיות של מקצועות לימוד – הכרה בעשייה שעומדת בקריטריונים של המקצועות כחלק מהמטלות לבגרות. שימוש בפלטפורמות דיגיטליות להפצה וגיוס.</p>	<p>מסלולי התנדבות נוער לאומיים</p>
<ul style="list-style-type: none"> לעתים יציאה מה- setting הבית ספרי יוצרת פתח לחשיבה ולמידה חדשים. חיבור המעורבות עם חוויה חברתית משמעותית – חיזוק תחושת השייכות. מכינות פועלות גם הן על טיפוח Agency ומיומנויות מגוונות – חיבור מעורבות והתנדבות עם צמיחה אישית. 	<ul style="list-style-type: none"> בניית תוכנית המתנהלת בשבועות מרוכזים (מכתה ט' או י' ועד י"ב) של למידה וחוויה בסגנון מכינה, תוך דגש על למידה של צרכים חברתיים ואף פעילות התנדבותית משותפת או יוזמה חברתית משותפת. שבועות כאלו גם עשויים לפעול כמעין "הקאתון" – כלומר בתוכם תלמידים יתנסו בפעילויות, ייחשפו למסגרות וצרכים, ויצאו משם באופן קבוצתי או אישי לפעילויות מעורבות והתנדבות. 	<p>"מכינות מעורבות" – שבועות מרוכזים מניעים מעורבות</p>
<ul style="list-style-type: none"> פותר חלק מצוואר הבקבוק שנמצא בבית הספר. מגדיל את האוטונומיה וה- Agency של תלמידים. יוצר יותר תפקידים בעלי משמעות. מחזק את תפקיד בני הנוער כמודלים לחיקוי, ומגדיל את הנגשת המעורבות באופן רלוונטי המתחבר לבני נוער. 	<ul style="list-style-type: none"> בית הספר (או רשות, או קבוצת בתי ספר) מקימה עמותה המנוהלת ע"י תלמידים כמעט במלואה, ומטרתה טובת הציבור והקהילה. לעמותה יש תקציב, בעלי תפקידים, ותוכנית עבודה עם יעדים ומשימות שנבנית בתחילת השנה. התלמידים אחראים על הקשר עם מסגרות המעורבות, יוזמות חדשות, גיוס תלמידים, בקרה והערכה על התהליך, וכן יש בתוך העמותה התקדמות משנה לשנה (רוב הניהול וההדרכה ע"י י"בניקים). 	<p>הקמת "עמותות בת" מנהלות ע"י תלמידים</p>
<ul style="list-style-type: none"> פתרון "צוואר הבקבוק" המתקיים בבתי הספר. הפעלת תוכנית המעורבות ע"י צעירים – חיזוק מודלים לחיקוי. 	<ul style="list-style-type: none"> זו וריאציה אחרת על שני הרעיונות הקודמים, המתמקדת בהעברת האחריות על הפעלת תוכנית המעורבות על רוב היבטיה (פיתוח, ניהול, הדרכה וחינוך) ליחידה חדשה ארצית, או יחידות מקומיות, המופעלות ע"י ש"שינים, ו/או 	<p>יחידת מעורבות ארצית או מקומית המנוהלת ע"י</p>

	בניבנות שירות לאומי, וְאוּ מכינות שהחניכים בהם תופסים תפקיד מרכזי.	ש"שנים, שירות לאומי וְאוּ מכינות
<ul style="list-style-type: none"> פותר את בעיית הנגישות והיעילות. "פוגש" את הנוער במרחבי הטכנולוגיה בהם הוא נמצאים. מאפשר בחירה עצמאית ואמיתית. 	הקמת אתר או פלטפורמה שמאגדת את כל סוגי ההתנדבויות המתאימות לבני הנוער, ומאפשרת ממשק יעיל ונוח לבחירה ולשיבוץ. פלטפורמה כזו יכולה לאפשר לבני הנוער להתגבר על אתגרי המיקום והזמן, "ופוגשת" אותם במרחבים הטכנולוגיים בהם הם נמצאים.	הנגשה והתאמה הפלטפורמה להתנדבות לבני הנוער
<ul style="list-style-type: none"> צמצום מוטיבציית החובה, וטיפול התנדבות מתוך מוטיבציה פנימית. 	זו אינה הצעה קונקרטית, אלא אפשרות לשינוי מסוים בדגש המערכתי – ייתכן שלצד תוכנית המעורבות החברתית הקיימת כרגע, במתכונתה הנוכחית, נכון להתחיל לעסוק, להתמקד ולחשוב על דרכים להרחבה משמעותית של <u>התנדבות נוער</u> , המתקיימת מעבר לתוכנית המעורבות החברתית. משמעות הדגש היא השארת תוכנית המעורבות החברתית על כנה, אולי עם הבנה של מגבלותיה הקיימות ואף צמצום ציפיות, ובניית תוכנית עבודה שמטרתה ליצור יותר אפשרויות התנדבות (שיוכרו או לא יוכרו גם לקריטריונים של תוכנית המעורבות), הנגשתם וגיוס בני נוער שלא ישירות דרך בית הספר, מדידת התנדבות נוער כפרמטר מרכזי, וכו'.	העברת הדגש המערכתי ממעורבות לקידום התנדבות
<ul style="list-style-type: none"> צמצום מרכיב ה"חובה" במוטיבציה והגדלת מוטיבציה פנימית ותחושת הישג. 	<p>"תמריצים חכמים" הם תגמולים בגישת המישחוק (gamification) שבהם עשייה או הישג מסוימים מקבלים תגמול הרלוונטי לעשייה, שמעניין את האדם ויש לו ערך להתפתחות אישית.</p> <p>לדוגמה: התנדבויות ספציפיות מובילות ל- כרטיסים להופעות, מפגש עם אמן, סדנת למידה יוקרתית, הזדמנות להציג יוזמה, שובר לפעילות, שעות בנק זמן שניתן למשל להמיר בהן את זמן ההתנדבות שיחשב כהכשרה/ התמחות / קרדיטציה במוסדות לימוד בהמשך (שהוא תמריץ קצת שונה) ועוד.</p> <p>תמריצים חכמים לרוב נתפסים כמאוד אפקטיביים, כי לרוב הם לא הופכים למטרה של העשייה עצמה, מחזקים את תחושת ההישג ועל אף שלכאורה הם חיצוניים, הם מחזקים מוטיבציה פנימית.</p>	תוכנית "תמריצים חכמים"
<ul style="list-style-type: none"> צמצום מרכיב ה"חובה" במוטיבציה להתנדבות. 	<p>ביטול הציון הניתן כרגע למעורבות, והפיכת המעורבות לציון אחד בלבד – "עמד", כלומר זכאי לבגרות.</p> <p>ניתן לשקול "ציון לשבח" כלשהו עבור הישגים יוצאי דופן, תוך תיאור ההישג עצמו (למשל – יוזמה מיוחדת, או תפקיד עם אחריות מיוחדת, וכו').</p> <p>ניתוק תהליך ההערכה מתעודת הבגרות – דגש על הערכה מוקירה (מכתבי תודה), ובמידת</p>	שינוי בתפיסת ההערכה

	האפשר על הערכה המהווה בסיס למנטורינג ושיפור מיומנויות אישיות במהלך המעורבות.	
<ul style="list-style-type: none"> • צמצום המרחק הקיים בין העשייה הדומיננטית בבית הספר (לימודים והכנה לברגרות) לסוגיות של מודעות חברתית. • חיזוק ערכים של התנדבות ונתינה דרך ביטויים בתהליך הלמידה עצמו. 	עבודה בשיתוף המזה"פ (המזכירות הפדגוגית של משרד החינוך) לשילוב מודעות חברתית בתוך מקצועות הלימוד – בתכנים, בדוגמאות, בתרגילים, בהתנסויות ועוד.	פיתוח "פדגוגיה מודעת חברתית"
<ul style="list-style-type: none"> • הרחבת מרחב הבחירה. • מענה ליותר סוגי מוטיבציה ועניין של תלמידים. 	עבודה מערכתית לפיתוח, הרחבה והסדרה של מסלולי ואפשרויות מעורבות חדשים ומגוונים, כך שליותר תלמידים יהיו יותר אפשרויות רלוונטיות העונות על מוטיבציות מגוונות. אמנם קיימות מסגרות מעורבות בנושאים רבים ומגוונים, אך ייתכן שהפיזור שלהן והגישות שלהן לא מספיק רחבים – גם אם יש מסגרות מעורבות של עשייה תרבותית (תיאטרון, אמנות, ספורט, עיתונות) ואחרת – הן לא קיימות בכל מקום באופן נגיש ואו לא נתפסות כ"לגיטימיות" או אפשרויות.	פיתוח מסלולי מעורבות חדשים
<ul style="list-style-type: none"> • צמצום המרחק בין העשייה הבית ספרית למעורבות. • המורים ובית הספר כמודל לחיקוי למעורבות ואכפתיות חברתית. 	גיבוש מודל שמטרתו לעודד מורים לקיים מעורבות בעצמם – בלי או עם התלמידים – ואף ליצור שילובים בין התנסויות של מעורבות עם המקצוע שהם מלמדים. ניתן לבחון האם מודלים שארגונים עסקיים גדולים מפעילים (למשל – מתן "זמן חופשי" ו- matching לעובדים מתנדבים) יכולים להתאים לבית הספר.	מודל מעורבות מורים
<ul style="list-style-type: none"> • פותר חלק מצוואר הבקבוק של בית הספר. • ממקסם את הערכים החברתיים ומוטיבציות ההשתייכות שמעורבות יכולה לספק. • בני נוער ממלאים תפקיד משמעותי יותר – מודלים לחיקוי, Agency. • מייעל את החברה האזרחית במשק – הילדים נמצאים זמן נוסף במסגרת החינוך ולהורים יש יותר זמן להיות בעבודה. 	הכנסת תנועת הנוער אל תוך בית הספר, תוך שהיא לוקחת אחריות רחבה על תוכנית המעורבות החברתית וכן נותנת מענים לתלמידים בשעות אחה"צ (חוגים, פעילויות חברתיות, ועוד). התנועה הופכת לשותפה מרכזית של בית הספר, ואחראית על חלק גדול מהמעטפת החינוכית למעורבות, לקשר עם מסגרות מעורבות, ועוד.	חיבור בית הספר ותנועת הנוער
<ul style="list-style-type: none"> • לרשות יש את הפרספקטיבה הרחבה ביותר של צרכים ושותפויות. • מוריד מבית הספר תפקידים רבים שחלקם לא בתחום המומחיות שלו. • מאפשר לחזק את הגורם הכי חשוב – מעורבות בעלת ערך. 	הרשות המקומית לוקחת על עצמה את מירב התפקידים הקשורים לניהול תוכנית המעורבות והתנדבות בני נוער: פיתוח מסלולי ומסגרות המעורבות תהליך הבחירה וה"שיבוץ" – הכוונה לצרכים אמיתיים הערכה ופיקוח על מסגרות המעורבות סיוע לבתי הספר במעטפת החינוכית	העברת מוקד הפעלת התוכנית לרשות המקומית
<ul style="list-style-type: none"> • מגדיל את ההשפעה הקהילתית של מעורבות בני נוער, ולכן גם את הערך והמשמעות בתפקידים. • משאיר את מרבית המעורבות בארגון אחד מחויב, ומקל את הניהול. • חיבור בין בני הנוער לקהילה – תורמים לקהילה שלהם. 	הרשות לוקחת אחריות על הקמת והפעלת חלק גדול ממסגרות המעורבות בתוכה ובהובלתה. תכנון מסגרות המעורבות נעשה באופן מסודר ומרכזי אל מול צרכים קהילתיים. יכול להיות מנוהל כפרויקטים.	הרשות כלקוח המעורבות הגדול

<ul style="list-style-type: none"> • צמצום צוואר הבקבוק של בית הספר והעברת האחריות על מעורבות בני נוער לגוף המפתח התמחות בכך. 	<p>מהות רעיון זה היא בהקמה או האצלה של פיתוח וניהול תוכנית המעורבות החברתית לגוף חיצוני לבית הספר. עשויות להיות כמה וריאציות לכך:</p> <ul style="list-style-type: none"> • רמה מקומית (גוף הפועל בבית הספר, בדומה לרעיון תנועות הנוער, או הפועל ברשות). • רמה ארצית ("מינהלת", גוף ארצי המנהל את התוכנית). • בשיתוף פעולה עם בית הספר, או כמעין מתנ"ס מרכז צעירים מורחב הפועל ללא קשר לבית הספר. 	<p>האצלת ניהול המעורבות לגוף חיצוני</p>
--	---	--